

BACKGROUND REPORT

PRAGUEPRAŽSKÝ
STUDENTSTUDENTSKÝ
SUMMIT

ECOFIN

Globální hodnotové řetězce

Autor: Zdeněk Machala
Imprimatur: Martin Mezenský, Barbora Ohnoutková
Jazyková úprava: Jakub Kopřiva, Vendula Kulichová, Vojtěch Vrabec
Grafická úprava: Jan Hlaváček

Model OSN

Vydala Asociace pro mezinárodní otázky (AMO) pro potřeby XXI. ročníku Pražského studentského summitu.
© AMO 2015

Asociace pro mezinárodní otázky (AMO)
Žitná 27, 110 00 Praha 1
Tel.: +420 224 813 460, e-mail: summit@amo.cz
IČ: 65 99 95 33
www.amo.cz
www.studentsummit.cz

1 Úvod

Produkce zboží mimo jeho místo určení je běžná již od počátků kolonialismu a od té doby je také za účelem snížení nákladů a zvýšení produktivity hojně využívána. S příchodem globalizace, a především snížením ceny dopravy, rozvojem informačních technologií a liberalizací obchodu, se změnilo fungování světové ekonomiky. Obchod mezi jednotlivými subjekty (obchodní společnosti, spotřebitelé) je dnes rychlejší, provázanější a rozšířenější. Neobchoduje se jen s jednotlivými výrobky, ale i s meziprodukty a součástmi, se službami s výrobky spojenými i s jejich vývojem a s výzkumem.

Celou cestu výrobku charakterizuje hodnotový řetězec, který se v současnosti stává globálním. Jednotlivé etapy probíhají různě po světě tam, kde jsou pro ně místní podmínky nejvýhodnější. Globální hodnotové řetězce nás tak nutí kompletně změnit přístup k mezinárodnímu obchodu. Produkt ani jeho původ nejsou tak důležité jako činnosti, které jeho vznik provází. Namísto hrubé hodnoty¹ finálního výrobku začíná být stěžejní hodnota přidaná² v jednotlivých fázích výroby. Ta totiž rozhoduje leckdy mnohem více o vytváření pracovních míst, vzniku bohatství či kvalitě života obyvatel. S těmito novými jevy v ekonomice klasická teorie a statistika nepočítá. Na změny tak musí reagovat jak mezinárodní společenství jako celek, tak vlády jednotlivých zemí zaváděním nových opatření nutných pro porozumění této situaci a pro její účelné využití.

2 Hodnotové řetězce

Hodnotové řetězce jsou využívány v ekonomice a řízení, samotný termín jako koncept funkce společnosti byl poprvé použit roku 1985. Podle amerického ekonoma Michaela E. Portera je „každá (obchodní) společnost souborem aktivit konaných za účelem vývoje, produkce, marketingu, doručení a podpory jejího produktu.“³ Produkty procházejí řetězcem činností, při nichž získávají přidanou hodnotu.⁴ Hodnotový řetězec si lze představit jako cestu výrobku od vstupního materiálu přes produkci a prodej až po následnou podporu zákazníkům, vše za

¹ Zjednodušeně hodnota, kterou společnost získá z prodeje zboží.

² Zjednodušeně hodnota získaná z prodeje zboží po odečtení ceny meziproduktů a služeb vstupujících do výroby.

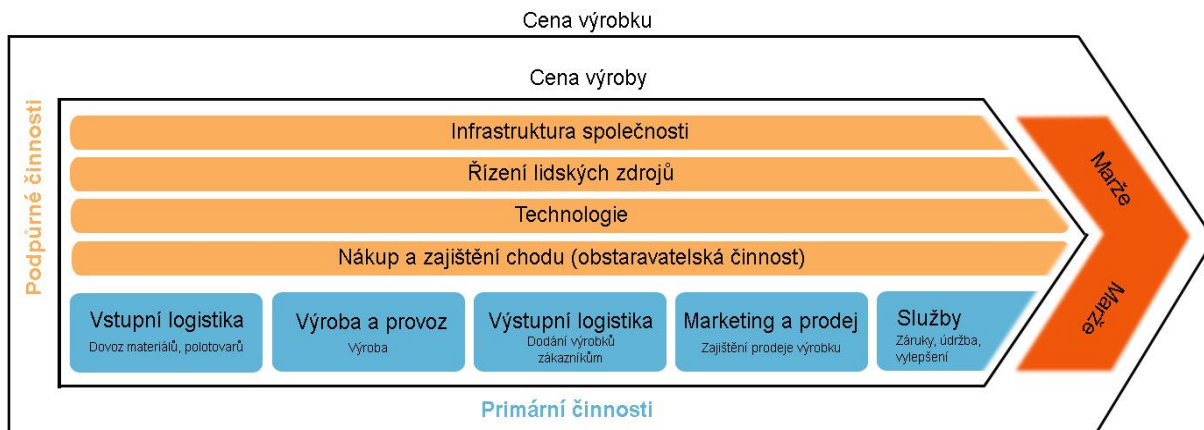
³ PORTER, Michael E. *Competitive advantage: creating and sustaining superior performance: with a new introduction*. 1st Free Pressed. New York: Free Press, 1998, xxiv, 557 p. ISBN 0684841460., s. 36

⁴ Jednoduchý příklad hodnotového řetězce a přidané hodnoty společnosti Tesař s.r.o.: Tesař pokácí v lese strom a dopraví ho do dílny. Rázem strom získává hodnotu, protože se z něj stala surovina. Tesař ze stromu vyrobí prkna a latě, které mají vyšší hodnotu než strom samotný. Následně z nich vyrobí 10 polic, které prodává. Cena 10 polic je několikanásobně vyšší než cena stromu, protože Tesař během výroby přidával výrobku svou práci hodnotu.

doprovodu podpůrných aktivit. Přiložený obrázek je znázorněním hodnotového řetězce libovolného produktu.

Obrázek 1: Porterův hodnotový řetězec⁵

Hodnotový řetězec nám ukazuje celkovou hodnotu každého produktu. Marže,⁶ která výrobou vzniká, je rozdíl této celkové hodnoty a ceny produkce, tedy všech dílčích činností – článků řetězce. Cílem společnosti je maximalizovat marži. Dosáhnout toho lze zvýšením celkové hodnoty výrobku nebo snížením nákladů jednotlivých činností, tedy zefektivněním hodnotového řetězce. Technologické pokroky přinesly společnostem v této oblasti zcela nové možnosti. Ekonomická globalizace světa umožnila v posledních desetiletích vznik hodnotových řetězců globálních.

3 Ekonomická globalizace

Pro porozumění globálních hodnotových řetězců a jejich dopadů je nutné pochopit ekonomickou propojenost dnešního světa. Předpokladem pro propojení je fungující doprava a spojení. První velký rozvoj přišel s vynálezem parního stroje. Poprvé na počátku 19. století bylo lidstvo schopné přepravit velký objem zboží na velkou vzdálenost. Do této doby většina zboží vznikala v místě jeho spotřeby. Vesnice a města byly takřka soběstačné. Masová produkce je však vždy ekonomicky výhodnější.⁷ Náklady na práci, vybavení a vývoj se totiž do množství

⁵ Autor, převzat PORTER, Michael E. *Competitive advantage: creating and sustaining superior performance: with a new introduction*. 1st Free Pressed. New York: Free Press, 1998, xxiv, 557 p. ISBN 0684841460.

⁶ Propůjčíme si opět příklad Tesař s.r.o., tentokrát z pozice ředitele této významné společnosti. Ředitel potřebuje vědět, jak si jeho firma vede, rozebere si tedy výrobu jedné police. Ví, že za strom zaplatí 1000 Kč, práce zaměstnanců ho stojí na 10 polic 4000 Kč a další materiál a nutné výdaje vyjdou na 2000 Kč. 10 hotových polic prodá ředitel obchodu za 8000 Kč. Marže na jednu polici je tedy 100 Kč $\frac{8000 - (1000 + 4000 + 2000)}{10}$.

⁷ Toto pravidlo označujeme jako výhody z rozsahu (economies of scale). S vyšší produkcí se náklady na jednotku snižují, protože fixní náklady se rozdělí do množství. Stejně tak od určité velikosti platí nevýhody z rozsahu (diseconomies of scale), kdy je společnost svou velikostí zatěžována (drahé řízení, logistika, doprava).

rozprostřou. Došlo tak k oddělení výroby a spotřeby. Tento proces se s technickými pokroky a rozvojem dopravy neustále urychloval. Liberalizace mezinárodního obchodu (odbourávání cel a obchodních bariér) ve druhé polovině 20. století vedla k dalšímu snížení ceny obchodu a snadnějšímu přesunu zboží. Další zásadní přelom přišel s rozvojem informačních a komunikačních technologií (ICT) na konci dvacátého století.⁸

Jednotlivé kroky výroby jsou na sebe úzce navázány. Koordinace jednotlivých procesů vyžaduje soustavnou komunikaci. Z tohoto důvodu byla výroba do rozvoje ICT soustředěna převážně na jednom místě. Nové možnosti komunikace, dálkového řízení a počítačových systémů umožnily koordinovat výrobu na dálku v reálném čase. Mohlo tak dojít k jejímu geografickému rozptýlení. Globální rozdíly v ceně práce toto rozptýlení učinily výhodné. Díky ICT také lze snadno přenést rozvinuté technologie do rozvojových zemí. Mezinárodní obchod se tak dnes z většiny neskládá z hotových výrobků, ale z meziproduktů.⁹ Umožnil se však i obchod se službami jako podpůrnými činnostmi (management, řízení lidských zdrojů, zákaznická podpora) či s výzkumem a vývojem. Stále více operací probíhá mimo domovskou zemi společnosti. Výzkum MIT¹⁰ ukázal, že vzorek 300 velkých firem provádí v zahraničí 51 % výroby součástí, 47 % montáže, 46 % skladování, 43 % zákaznické podpory a 39 % vývoje.¹¹ Stále běžnější praxí nejen pro velké korporace je offshoring a outsourcing.

3.1 Offshoring a outsourcing

Obě tyto strategie umožňují společností přesunout část produkce na partnery či vlastní pobočky. Hlavní kritérium pro outsourcing je, zda se danou činnost firmě vyplatí vykonávat, nebo kupovat od dodavatelů. Typickým příkladem rozvinutého outsourcingu je automobilový průmysl. Specializované společnosti dodávají více automobilkám hotové díly jako převodovky, světlomety, brzdy, autoskla atp. Díky specializaci na konkrétní díl a velké produkci (pro více automobilek) je výroba levnější a kvalitnější. Jednotliví dodavatelé mohou být jak doma, tak v zahraničí. Samotní dodavatelé mohou být nadnárodními společnostmi s vlastními globálními řetězci. Často se specializují na výrobu dílů a součástí pro konkrétní průmyslové odvětví. Například pro automobilový průmysl jsou to Continental či Magna International, pro elektrotechniku notoricky známá společnost Foxconn.

⁸ELMS, Deborah Kay; LOW, Patrick. *Globalvaluechains in a changingworld* [online]. Geneva: TemasekFoundation Centre forTrade, 2013, xxiii, 409 s. [cit. 2015-07-15]. ISBN 978-92-870-3882-1. Dostupné z: https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/aid4tradeglobalvalue13_e.pdf

⁹ OECD. *InterconnectedEconomiesBenefitingfromGlobalValueChains (Preliminaryversion)* [online]. Paris: OECD Publishing, 2013. 269 s. [cit. 2015-07-15]. ISBN 9789264189560. Dostupné z: http://www.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/interconnected-economies_9789264189560-en, s. 18

¹⁰ MIT SCALE - Supply Chain and Logistics Excellence

¹¹ MIT Center for Transportation and Logistics, *Global SCALE Network (2009)*, Supply Chain Survey, 2009

Offshoring, přesun výroby mimo hranice domácího státu (ať už v rámci společnosti či prostřednictvím dodavatelů), nastává tehdy, když je v zahraničí výroba výrazně výhodnější. Nerozhoduje však pouze cena práce. Se vzdáleností totiž úměrně vzrůstá rizikovost a cena koordinace a řízení. Každá společnost se tak snaží nacházet optimální řešení své výroby, což často znamená výrobu po celém světě.

4 Globální hodnotové řetězce

Ekonomická globalizace světa umožnila vznik globálně rozptýlené výroby. Každá aktivita globálního hodnotového řetězce (GVC) může probíhat v jiné zemi. Tato změna v mezinárodním obchodu má dalekosáhlé následky. Prakticky u žádných výrobků dnes neplatí, že jsou kompletně „vyrobeny v Číně“ či „vyrobeny v České republice“. Na celé cestě výrobku ke spotřebiteli se dnes podílí mnoho států, každý určitou činností v rámci řetězce. Řetězce se liší zvláště pro každý výrobek, mohou být velmi jednoduché a regionální i velmi komplikované globální, kdy součásti finálního výrobku vznikají po celém světě a mají své vlastní řetězce. Zjednodušený globální hodnotový řetězec je přiložen na obrázku.

Obrázek 2: Globální hodnotový řetězec¹²

Note: 2, 3 and 4 represent intermediate products which are combined into 1 (i.e. the final product); 4 as an intermediate product itself is composed of inputs 5, 6 and 7.

Source: OECD (2012a). *Map source:* ARTICQUE© – all rights reserved.

Činnosti v jednotlivých zemích přidávají výrobku hodnotu. Jako země původu („vyrobeno v“) je vždy označeno místo finální montáže. Ani zdaleka však neplatí, že země, ve které probíhá finální montáž, získá z řetězce největší přidanou hodnotu. Označení původu by tak pro většinu

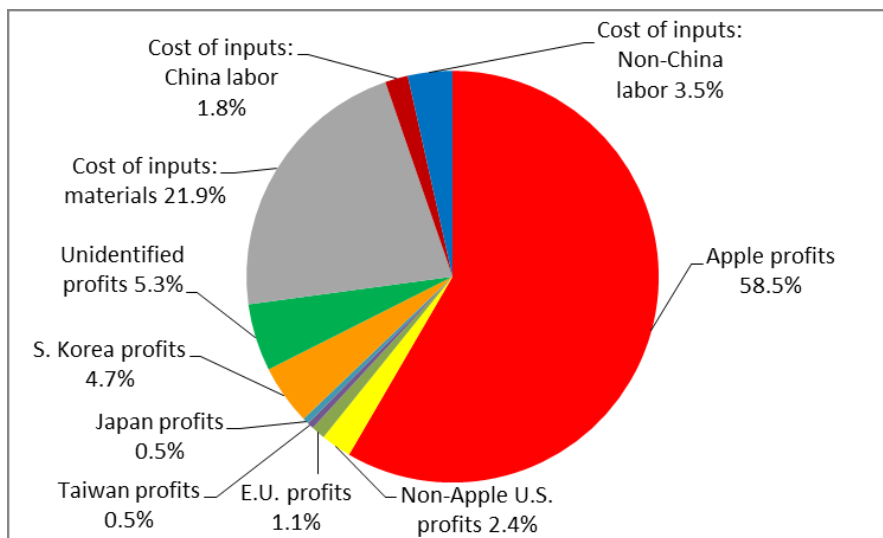
¹² OECD. *InterconnectedEconomiesBenefitingfromGlobalValueChains (Preliminaryversion)* [online]. Paris: OECD Publishing, 2013. [cit. 2015-07-15]. ISBN 9789264189560. Dostupné z: http://www.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/interconnected-economies_9789264189560-en s. 15.

moderních výrobků mělo spíše nést „vyrobena ve světě“. Pro ilustraci si rozebereme cestu iPhoneu 4.

Součástky pro iPhone 4 do místa montáže putují z celého světa. V Koreji se vyrobí baterie a paměť. V USA dotyková obrazovka, GPS a Wi-Fi modul. V Japonsku displej, v Německu radiový přijímač, ve Francii gyroskop atd. Finální montáž zpravidla probíhá v Číně. Kde se však vytváří hodnota a kam putují zisky z prodeje iPhoneu, ukazuje následující graf:

Obrázek 3: Rozdělení hodnoty iPhoneu¹³

Většina iPhoneů je „vyrobena v Číně“, z výroby však velký přínos Čína nemá. Montáž jak telefonu, tak jednotlivých dílů (displeje, čipy, elektronika) totiž probíhá ve firmách typu Foxconn, které mají sídlo v zahraničí (například na Tchaj-wanu) a v Číně mají pouze výrobní závody. Hlavní prospěch z montáže tak přichází ve formě mezd za práci dělníků, která je odhadována na 10 dolarů z každého vyrobeného iPhoneu. Zatímco tedy každý vyrobený iPhone změní obchodní bilanci¹⁴ mezi USA a Čínou o zhruba 229 – 275 dolarů (odhadovaná tovární cena iPhoneu), jen malá část této hodnoty reálně v Číně vzniká a zůstává.¹⁵ Tento případ samozřejmě nemluví za všechny, ukazuje nám však dva důležité poznatky. Přidaná hodnota

¹³ KRAEMER, Kenneth L., Greg LINDEN a Jason DEDRICK. UNIVERSITY OF CALIFORNIA, IRVINE, UNIVERSITY OF CALIFORNIA, BERKELEY AND SYRACUSE UNIVERSITY. *CapturingValue in GlobalNetworks: Apple'siPad and iPhone* [online]. 2011, 11 s [cit. 2015-07-15]. Dostupné z: http://pcic.merage.uci.edu/papers/2011/value_ipad_iphone.pdf

¹⁴ Rozdíl mezi vývozem a dovozem zboží mezi domácí ekonomikou a zahraničím. Tento rozdíl je označován jako saldo obchodní bilance. Kladná (aktivní) bilance (či saldo) značí vyšší export, záporná (pasivní) vyšší import.

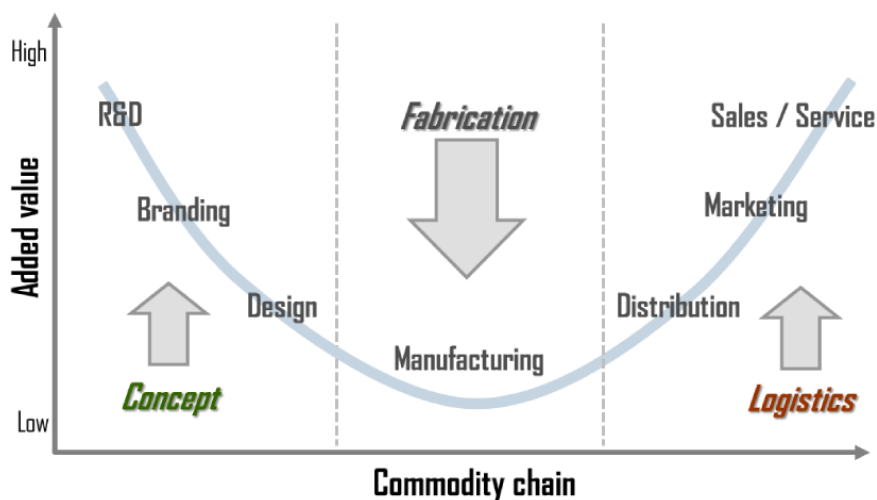
¹⁵ KRAEMER, Kenneth L., Greg LINDEN a Jason DEDRICK. UNIVERSITY OF CALIFORNIA, IRVINE, UNIVERSITY OF CALIFORNIA, BERKELEY AND SYRACUSE UNIVERSITY. *CapturingValue in GlobalNetworks: Apple'siPad and iPhone* [online]. 2011, : 11 s [cit. 2015-07-15]. [cit. 2015-07-15]. Dostupné z: http://pcic.merage.uci.edu/papers/2011/value_ipad_iphone.pdf

v hodnotovém řetězci nevzniká rovnoměrně a současný způsob stanovení obchodu v hrubé hodnotě nedokáže zachytit reálnou přidanou hodnotu v jednotlivých fázích výroby.

Nerovnoměrné rozdělení přidané hodnoty je dáno rozdílnou náročností jednotlivých aktivit a také jejich cenou. Tím, že se výroba podílí minimálně na ceně finálního výrobku, mu nepřidává ani tolik hodnoty.¹⁶ Náročné či výhodné činnosti jako výzkum a vývoj, marketing a služby přidávají výrobku na hodnotě mnohem více. Jednoduše řečeno je dnes snadné finální výrobek vyrobit, což může dělat kdokoli. Samotná výroba proto výrobku tolik hodnoty nepřidá. Naopak vývoj výrobku, řízení výroby a logistika jsou spojeny s vyškolenými profesionály, trvají dlouho a jsou drahé. Toto pravidlo vystihuje jednoduchý graf tzv. „smiling curve“.

Obrázek 4: Stan Sikh smiling curve¹⁷

Vlivem stále klesající ceny produkce a naopak zvyšující se ceny vývoje a logistiky se „úsměv“ stále prohlubuje. Aktivita s vysokou přidanou hodnotou probíhá většinou v místě původu společnosti, naopak levnou výrobu společnosti nacházejí v zahraničí. Tento trend vede k přenášení výroby do rozvojových a středně příjmových ekonomik. Hlavní výdělečné činnosti (služby, vývoj) však přenášeny nejsou a často zůstávají v domovské zemi společnosti. Výrobek tak nemusí v domovské zemi vznikat, aby v ní tvořil hodnotu. Činnosti spojené s jeho vývojem, distribucí a řízením jeho výroby mohou naopak tvořit hodnoty více. Velké nadnárodní korporace

¹⁶ BALDWIN, Richard. *Globalsupplychains: whytheyemerged, whytheymatter, and wherethey are going* IN: ELMS, Deborah Kay; LOW, Patrick. *Globalvaluechains in a changingworld* [online]. Geneva: TemasekFoundation Centre forTrade, 2013, xxiii, 409 s. [cit. 2015-07-15]. ISBN 978-92-870-3882-1. Dostupné z: https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/aid4tradeglobalvalue13_e.pdf

¹⁷ THE GEOGRAPHY OF TRANSPORT SYSTEMSCommodityChains and AddedValue dostupné z: <https://people.hofstra.edu/geotrans/eng/ch5en/conc5en/commoditychainsaddedvalue.html>

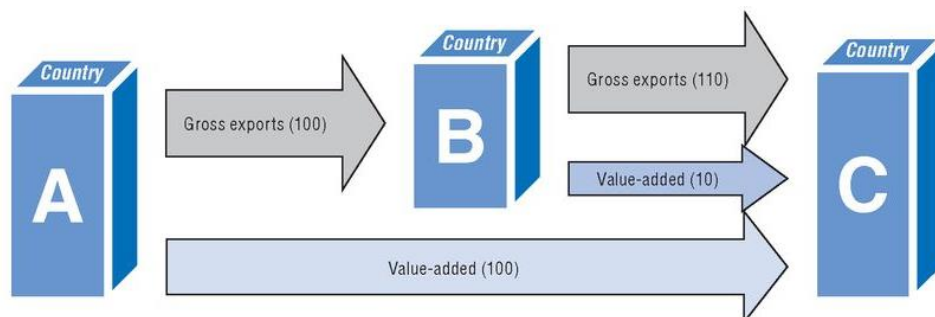
mohou této vlastnosti využít i k daňové optimalizaci. Jednoduše přesunou výnosy a aktivity s vysokým ziskem do zemí s příznivými daňovými povinnostmi.¹⁸

Tato propojenost dnes není reflektována ve statistikách, které veškerou hodnotu přisuzují finálnímu produktu. Nevidíme jednotlivé kroky, ale pouze hotový výrobek. Rozvoj globálních hodnotových řetězců tak vedl k vytvoření nového způsobu měření mezinárodního obchodu – obchod s přidanou hodnotou (trade in value added).

5 Obchod s přidanou hodnotou

Tradiční měření obchodních toků zaznamenává celkovou hodnotu výrobku pokaždé, když překročí hranice státu. Ve světě globálních hodnotových řetězců toto měření vede k dvojímu i mnohonásobnému započítávání obchodu. Zboží překračuje hranice mnohokrát a vždy získá pouze zlomek své hodnoty. Tato nepřesnost poté vede ke zkresleným statistikám, které nevypovídají o hodnotě, která se v zemi udrží a která je prospěšná pro občany státu. OECD¹⁹ a Světová obchodní organizace (WTO) proto od roku 2012 spolupracují na systému měření obchodu s přidanou hodnotou (TiVA). Rozdíl mezi těmito přístupy ilustruje následující obrázek.

Obrázek 5: Obchod s přidanou hodnotou²⁰

Source: OECD (2012).

Země A vyváží zboží v hodnotě 100 do země B, která je dále zpracuje a vyveze do země spotřeby C. B přidá zboží hodnotu 10 a exportuje tedy do C zboží o hodnotě 110. Celkový globální import a export běžné měření vyčíslí na 210, vytvořená hodnota je přitom pouze 110.

¹⁸ Tyto země jsou často označovány jako daňové ráje. Příkladem je Nizozemsko, Irsko či Lucembursko.

¹⁹ Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj - Austrálie, Rakousko, Belgie, Kanada, Česká republika, Dánsko, Estonsko, Finsko, Francie, Chile, Německo, Řecko, Maďarsko, Island, Irsko, Izrael, Itálie, Japonsko, Korea, Lucembursko, Mexiko, Nizozemí, Nový Zéland, Norsko, Polsko, Portugalsko, Slovensko, Španělsko, Slovinsko, Švédsko, Švýcarsko, Turecko, Velká Británie, Spojené státy americké

²⁰ OECD. *Interconnected Economies Benefiting from Global Value Chains (Preliminary version)* [online]. Paris: OECD Publishing, 2013. ISBN 9789264189560. Dostupné z: http://www.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/interconnected-economies_9789264189560-en s. 55.

Podle běžné statistiky má C s B zápornou obchodní bilanci (saldo) 110 a neobchoduje vůbec s A, přestože A vytváří většinu hodnoty výrobku spotřebovaného v C.²¹

Pokud se na stejný obchod podíváme z hlediska přidané hodnoty, zjistíme, že C má s B záporné saldo pouze 10 a uvidíme i záporné saldo 100 s A. Celková bilance C zůstává v tomto případě -110, vidíme však lépe, kde tento řetězec vytváří hodnotu. To nám ukáže, kde vznikají pracovní místa, jak mohou být placená a které země profitují z řetězce nejvíce.

Tento náhled je pochopitelně na měření složitější, neboť vyžaduje více přesných dat. Zatím se této iniciativy účastní pouze země OECD, Brazílie, Indie, Indonésie, Ruská federace a Jihoafrická republika.²² Přesto začíná měnit náhled politiků na mezinárodní obchod a ovlivňovat politiku jednotlivých států.²³ Začíná být zřejmé, že ačkoliv stát není přímým aktérem v globálních hodnotových řetězcích, opatřeními může ovlivnit své zapojení do nich.

Data obchodu s přidanou hodnotou nám odhalují několik zásadních znaků dnešního mezinárodního obchodu. Ukazují významný rozdíl ve vzájemných obchodních bilancích států. Pokud měříme vývoz pouze domácí produkce (bez dovážených meziproductů), získáme zcela jiné statistiky. Některé státy si polepší, jiné pohorší. Tato statistika však ukazuje reálnou prospěšnost obchodu v daném státu. Jak ukazuje následující graf bilance ČLR s vybranými státy, rozdíl může být markantní. V případě USA se jedná o 30 %.²⁴ Vzniká z toho důvodu, že většina zboží, které Čína exportuje, již v sobě má ukrytou část přidané hodnoty z USA. Mohl tam například probíhat vývoj či je tam celá výroba řízena.

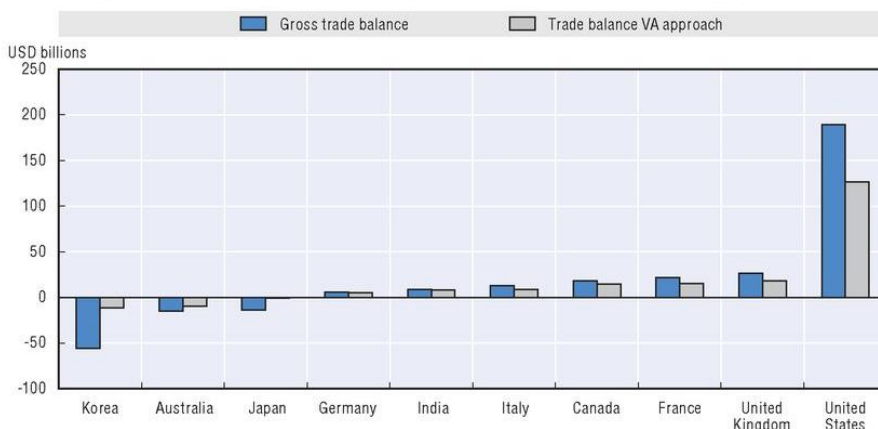
²¹ OECD. *InterconnectedEconomiesBenefitingfromGlobalValueChains (Preliminaryversion)* [online]. Paris: OECD Publishing, 2013. 269 s. [cit. 2015-07-15]. ISBN 9789264189560. Dostupné z: http://www.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/interconnected-economies_9789264189560-en, s. 54 - 55

²²AHMAD, Nadim. *Estimatingtrade in value-added: why and how?* IN: ELMS, Deborah Kay; LOW, Patrick. *Globalvaluechains in a changingworld* [online]. Geneva: TemasekFoundation Centre forTrade, 2013, xxiii, 409 s. [cit. 2015-07-14]. ISBN 978-92-870-3882-1. Dostupné z: https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/aid4tradeglobalvalue13_e.pdf

²³OECD, WTO, WORLD BANK. *GlobalValueChains: Challenges, Opportunities and ImplicationsforPolicy* [online]. 2014 [cit. 2015-08-05]. Dostupné z: http://www.oecd.org/tad/gvc_report_g20_july_2014.pdf

²⁴PASCAL, Lamy. *Betterstatisticstodaywillcontribute to betterpoliciestomorrow*. WTO [online]. 2013 [cit. 2015-07-14]. Dostupné z: https://www.wto.org/english/news_e/sppl_e/sppl261_e.htm

Obrázek 6: Rozdíl obchodní bilance Číny a vybraných států²⁵

Source: OECD/WTO (2013), OECD-WTO: Statistics on Trade in Value Added, (database), doi: 10.1787/data-00648-en (accessed April 2013).

Dále díky této nové statistice zjišťujeme, že významnou měrou se na obchodu podílejí meziprodukty. Ty jsou dále přepracovány a následně také obchodovány. Vyvozujeme tedy, že dovoz meziproduktů podporuje vývoz. Tento poznatek má vliv na obchodní politiku států a může v důsledku vést ke změně postoje k obchodním bariérám.²⁶ Aby mohl stát být silným exportérem, nemůže si dovolit bránit importu.²⁷ Třetím důležitým poznatkem je důležitost služeb, které se na GVC výraznou měrou podílejí, běžná statistika je však výrazně podceňuje.

5.1 Služby v globálních hodnotových řetězcích

Služby jsou neoddiskutovatelnou součástí každého hodnotového řetězce. Transport, komunikace, finance a distribuce jsou pomyslnými lepidly držícími řetězec pohromadě.²⁸ Zároveň dnes tvoří služby ve vyspělých státech světa kolem dvou třetin HDP.²⁹ Jsou také nezanedbatelným exportním artiklem. V hrubé hodnotě tvořil sice celosvětový obchod službami

²⁵ InterconnectedEconomiesBenefitingfromGlobalValueChains (Preliminaryversion) [online]. Paris: OECD Publishing, 2013. ISBN 9789264189560. Dostupné z: http://www.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/interconnected-economies_9789264189560-en s. 60.

²⁶ Obchodní bariéry jsou souhrnné označení vládních opatření, která omezují volný mezinárodní obchod. Vlády je zavádějí za účelem ochrany svých producentů, spotřebitelů, zvýšení zaměstnanosti, aj. Můžeme je rozdělit na 2 kategorie – tarifní (celní) a netarifní. Tarifní bariéry jsou dovozní a vývozní cla. Netarifní bariéry jsou po probíhající liberalizaci dnes již problémovější a komplikovanější. Zahrnují například dovozní kvóty, licencování, technické bariéry (např. zavádění vysokých standardů na dovážené výrobky) atp.

²⁷ UNCTAD. Globalvaluechains: investment and tradefordevelopment [online]. New York, NY [etc.]: United Nations, 2013. [cit. 2015-07-15]. ISBN 9789211128680. Dostupné z: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2013_en.pdf

²⁸ LOW, Patrick. *The role of services in globalvaluechains* IN: ELMS, Deborah Kay; LOW, Patrick. *Globalvaluechains in a changingworld* [online]. Geneva: TemasekFoundation Centre forTrade, 2013, xxiii, 409 s. [cit. 2015-07-14]. ISBN 978-92-870-3882-1. Dostupné z: https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/aid4tradeglobalvalue13_e.pdf

²⁹ CentralIntelligenceAgency. *TheWorldFactbook: GDP composition, by sectoroforigin* [online]. 2014 [cit. 2015-08-05]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2012.html>

v roce 2008 pouhých 23 %, v obchodu s přidanou hodnotou však toto číslo vzroste na 45 %.³⁰ Obchod službami zažil rozmach s rozvojem moderních komunikačních technologií a rok od roku narůstá (nové komunikační technologie v leckterých oblastech obchod službami teprve umožnily). Často také dnes služby jako podpora, licence a retail tvoří více než polovinu přidané hodnoty finálního výrobku. Služby tak dnes pro státy tvoří jednu z nejvýhodnějších možností rozvoje, přesto stále nejsou dostatečně zohledňovány ani na domácí, ani na globální úrovni. Zatímco například liberalizace obchodu s výrobky probíhala na půdě GATT a následně WTO³¹ úspěšně, na poli služeb významný pokrok zaznamenaný nebyl a doposud jedinou uzavřenou smlouvou zůstává General Agreement on Trade in Services³² (GATS) z roku 1995.

6 Vliv globálních hodnotových řetězců

Již nelze uvažovat o ekonomice bez GVC, naopak státníci a manažeři musí uvažovat, jak nejlépe se do nich zapojit a co nejvíce z nich vytěžit. Nové metody počítání objemu mezinárodního obchodu odhalily klíčové poznatky, jako jsou např. rozdíl přidané hodnoty různých činností nebo důležitost služeb. Výzvou nyní je tyto skutečnosti využít pro rozvoj.

6.1 Snadnější zapojení do výroby

Vlivem nástupu GVC je i pro nerozvinuté ekonomiky snadnější zapojit se do výroby sebesofistikovanějších produktů. Státy dnes již nepotřebují komplexní infrastrukturu na sebe navazujících činnostech. Mohou si vybrat činnost, pro kterou mají předpoklady, a tu provozovat. Tento přístup však přináší několik nevýhod. Vstupní činnosti jsou zpravidla typu montáž či výroba, které, jak jsme si ukázali, nepřináší státům příliš mnoho přidané hodnoty. Typická tak je snaha posunout se v řetězci výše. GVC totiž kromě práce přináší i technologie a know-how, pro státy je tedy snazší postoupit na sofistikovanější činnosti. Typickým příkladem tohoto úspěchu je Jižní Korea a tamní „zázrak na řece Han“. ³³ Zaostalá země se po válce se svým severním sousedem stala výrobnou Japonska a USA. Dovezené technologie si však dokázala

³⁰ OECD. *Interconnected Economies Benefiting from Global Value Chains (Preliminary version)* [online]. Paris: OECD Publishing, 2013. 269 s. [cit. 2015-07-15]. ISBN 9789264189560. Dostupné z: http://www.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/interconnected-economies_9789264189560-en, s. 58 - 59

³¹ GATT – General Agreement on Tariffs and Trade (Všeobecná dohoda na clech a obchodu) je mnohostranná smlouva regulující mezinárodní obchod platná od roku 1948. Tato smlouva pokrývající obchod zbožím byla revidována v několika kolech vyjednávání a roku 1993 se její smluvní strany v rámci Uruguayského kola dohodly na založení Světové obchodní organizace (WTO). GATT 94 (revize z roku 94) je dodnes klíčovou smlouvou WTO a společně s dalšími smlouvami organizace (GATS, ITA, ...) tvoří multilaterální obchodní systém, kterým se členové řídí.

³² Smlouva je výsledkem Uruguayského vyjednávacího kola. Pokrývá služby obdobně, jako GATT zboží. Členové jsou však do GATS zapojeni různě, své závazky mohou ovlivnit. Text k dispozici zde: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/26-gats.pdf

³³ Viz <http://www.korea.net/AboutKorea/Economy/The-Miracle-on-The-Hangang>

osvojit a dnes je globálním hráčem v automobilovém průmyslu a elektronice. Mnohdy však stát zůstává na určité úrovni a rozvíjí pouze vstupní činnosti i proto, že jeho vláda není schopná na novou situaci vhodně reagovat. Taková specializace pak může být i nebezpečná, neboť je nejvíce náchylná na změny. Technologický pokrok, krize ekonomiky či nižší cena kdekoli jinde na světě může zničit celé průmyslové odvětví státu. Vlády by měly vytyčit za cíl posunout se k náročnějším činnostem, avšak pamatovat na rizika, kterým se zapojením do GVC vystavují.

6.2 Vliv na rozmístění a kvalitu práce

Obchod a GVC vytvářejí pracovní místa. Stejně tak, jako je podél řetězce různě rozmístěna hodnota, jsou různě rozmístěny pozice, jejich kvalita a mzdové podmínky. Především v odvětvích typu oděvní průmysl je ze strany nadnárodních korporací vyvíjen tlak na neustálé snižování nákladů. To se projevuje většinou v rozvojových zemích a vede k nízkým mzdám a špatným pracovním podmínkám.³⁴ Státy však v těchto otázkách mají minimální možnosti, neboť podmínky jsou diktovány politikou nadnárodních korporací. Leckdy mohou být státy zcela bezmocné. Zavádění striktních vládních bezpečnostních opatření může vést k prodražení výroby, která se tak korporacím v zemi již nevyplatí. Výroba se jednoduše přesune, celé hospodářské odvětví však může zkolabovat. Pro občany státu tak tato opatření paradoxně mohou v důsledku znamenat ztrátu pracovních míst a zhoršení životních podmínek.³⁵ Snaha mezinárodních organizací o prosazení minimálních pracovních standardů v těchto státech je tak marná, protože je vlády odmítají zavést. Bez tlaku spotřebitelů ve vyspělých domovských zemích navíc nic nenutí společnosti zlepšovat pracovní podmínky v zemích výroby. Stále důležitější se tak stává spolupráce společností, spotřebitelů a států na rozvoji společenské odpovědnosti obchodních společností – CSR³⁶ nebo vynucování alespoň minimální úrovně pracovních podmínek různými nařízeními.

6.3 Vliv na liberalizaci obchodu

Protektionistická opatření³⁷ obecně omezují obchod, v případě GVC se však projevují ještě více. Zboží totiž překračuje hranice států hned několikrát. Během cesty se i malá cla nasčítají

³⁴ UNCTAD. *Globalvaluechains: investment and trade for development* [online]. New York, NY [etc.]: United Nations, 2013. [cit. 2015-07-15]. ISBN 9789211128680. Dostupné z: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2013_en.pdf

³⁵ Toto platí především pro jednoduchou výrobu typu oděvní průmysl, která nevyžaduje kvalifikované pracovníky a technologie.

³⁶ Odpovědnost firem vůči komunitám a životnímu prostředí oblastí, ve kterých operují. Firmy nad rámec ekonomických činností a zákonů podporují vzdělávání svých zaměstnanců, ekologická opatření či účelné využívání surovin.

³⁷ Upřednostňování a ochrana domácích výrobců před zahraničními konkurenty, bránění dovozu výrobků bariérami obchodu.

a ovlivňují výslednou cenu i ochotu firem přesouvat produkci či znovu výrobky exportovat. To například zvýhodňuje především velké státy, neboť pro ně hovoří silná domácí spotřeba finálních výrobků. Dalším problémem je rozdíl mezi počítáním s hrubou hodnotou a přidanou hodnotou. Pokud je například clo na vývoz finálního výrobku 5% a podíl vývozce na přidané hodnotě je 20%, efektivní clo na jeho přidanou hodnotu je 25% (0,05 : 0,2).³⁸ Opět se i malé clo může velmi výrazně promítnout jak v zemích výroby, tak na finální ceně pro spotřebitele. Přirozeně tak budou mít konkurenční výhodu státy s nízkými celními bariérami. Státy proto často snižují cla na konkrétní výrobky, které potřebují k produkci. Tarifní bariéry (tedy cla) však dnes představují již menší překážku obchodu než bariéry netarifní – technické bariéry, administrativa, licence či kvóty. Tyto faktory by měly být výzvou pro státy k uspokojení liberalizace mezinárodního obchodu.

7 Možnosti pro další rozvoj GVC

Státy nejsou hlavními hybateli globálních hodnotových řetězců. Nadnárodní korporace i menší společnosti ovlivňují výrobu i její rozmístění. Státy však účelnými opatřeními mohou ovlivnit své zapojení do hodnotových řetězců a využít je pro rozvoj. Uvedeny jsou vybrané příklady, jak mohou státy ovlivnit rozvoj GVC.

7.1 Přístup k zahraničním investicím

Zahraniční investice, především přímé (investor drží kontrolu nad společností v zahraničí), jsou základem globálních hodnotových řetězců. Společnosti z ekonomických důvodů investují v zahraničí do vybudování výrobních či logistických kapacit. Státy přirozeně o zahraniční investice usilují kvůli vzniku pracovních míst a podpoře domácí ekonomiky. Využívají různých nástrojů včetně investičních pobídek³⁹ k nalákání investorů. Ve světě globálních hodnotových řetězců však vybudovat v zemi novou továrnu přestává být kýženým cílem. Pobídky určité průmyslové specializace naopak mohou být kontraproduktivní. Z hlediska udržitelného rozvoje se dnes jeví výhodnější odstraňovat spíše bariéry investic jako nízkou kvalifikaci, korupci či nevzdělanost a investovat do infrastruktury.⁴⁰ I tyto faktory společně s cenou práce

³⁸ OECD. *Interconnected Economies Benefiting from Global Value Chains (Preliminary version)* [online]. Paris: OECD Publishing, 2013. 269 s. [cit. 2015-07-15]. ISBN 9789264189560. Dostupné z: http://www.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/interconnected-economies_9789264189560-en, s. 89 - 95

³⁹ Např. osvobození od daní, hmotná podpora na pořízení majetku, hmotná podpora vytváření pracovních míst aj.

⁴⁰ UNCTAD. *Global value chains: investment and trade for development* [online]. New York, NY [etc.]: United Nations, 2013. [cit. 2015-07-15]. ISBN 9789211128680. Dostupné z: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2013_en.pdf

a nabídnutými pobídkami rozhodují o rozmístění zahraničních investic. Investoři navíc nebudou přicházet pouze kvůli pobídkám, které se často státům prodraží, ale kvůli fungujícímu zázemí.

7.2 Usnadňování obchodu

Usnadnit obchod lze jak „tvrdě“ – budováním infrastruktury, tak „měkce“ – zefektivněním překračování hranic, celních procedur, atp.⁴¹ Na druhé skupině opatření spolupracují členové WTO a dne 7. prosince 2013 dosáhli průlomu uzavřením dohody z Bali.^{42, 43} Tuto dohodu tak zbývá členským státům pouze ratifikovat. Rozvoj infrastruktury je však především v rozvojových státech problémový. Bez fungující infrastruktury nemůže probíhat obchod, a nevznikají tak ani GVC. K úspěšnému zapojení do GVC je přitom potřeba celková fungující infrastruktura zahrnující silnice, přístavy, letiště i telekomunikace. Investice do plošného rozvoje infrastruktury jsou nákladné a státy, které ji nemají, si ji zpravidla nemohou ani dovolit. Ještě více tak vzrůstá důležitost programů typu Aid for Trade⁴⁴ či regionální spolupráce států.

7.3 Liberalizace

Jak již bylo zmíněno dříve, bariéry obchodu se v globálních hodnotových řetězcích násobí. Odstranit je potřeba nejen cla, ale i necelní a technické bariéry. U technických bariér obchodu, různých národních standardů a požadavků, je klíčové především globální sjednocení.⁴⁵ To je však velmi komplikované až nemožné, protože každý stát má jiné nároky na bezpečnost, zdravotní nezávadnost či ekologičnost. Liberalizace však nemusí probíhat pouze na globální úrovni. Z hlediska GVC jsou důležitá regionální uskupení. Malá vzdálenost totiž znamená i nízkou cenu dopravy a nižší riziko. V kombinaci s bezcelním stykem může regionální partner směle konkurovat státu s výrazně nižšími výrobními náklady. Největší pohyb zboží a meziproduktů tak ne náhodou pozorujeme v Evropské unii, jež má jednotný trh, tedy volný pohyb zboží, služeb a kapitálu.

⁴¹ FERRANTINO, Michael J. *Policies to improve the supply chain: what needs to be done?* IN: ELMS, Deborah Kay; LOW, Patrick. *Global value chains in a changing world* [online]. Geneva: Temasek Foundation Centre for Trade, 2013, xxiii, 409 s. [cit. 2015-07-14]. ISBN 978-92-870-3882-1. Dostupné z:

https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/aid4tradeglobalvalue13_e.pdf

⁴² Historicky první dohoda schválená všemi členy WTO. Hlavním bodem je usnadňování obchodu, primárně odstranění legislativních překážek a omezování byrokracie.

Viz https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/mc9_e/brief_trade_e.htm

⁴³ WTO. *Bali Package and November 2014 decisions* [online]. 2013 [cit. 2015-07-14]. Dostupné z:

https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/mc9_e/balipackage_e.htm

⁴⁴ Podpora poskytnutá rozvojovým zemím na rozvoj obchodu jako prostředku pro růst a snižování chudoby.

⁴⁵ Odlišné standardy mohou zcela znemožnit přístup výrobců na trh či celou výrobu prodražit a komplikují. Mohou také být zneužívány k podpoře vlastních výrobců.

8 Závěr

Globální hodnotové řetězce mění naše uvažování o mezinárodním obchodu. Díky zavedení měření obchodu s přidanou hodnotou nyní víme, kde hodnota vzniká a které činnosti ji vytváří. Nový způsob měření obchodu také zabraňuje dvojímu započítávání činností a ukazuje reálnou prospěšnost obchodu pro každou zemi. Stále však tato metoda není zcela rozvinuta a převažuje „staré“ počítání s hrubou hodnotou. Úspěšnou hospodářskou politiku lze však v dnešní době prosazovat pouze tehdy, vezmeme-li v potaz dopad GVC a orientujeme-li se podle obchodu s přidanou hodnotou. GVC tak pro státy i mezinárodní organizace představují novou výzvu. Úspěšně zaváděná opatření mohou díky rychlosti dnešní ekonomiky vést k rapidnímu růstu a udržitelnému rozvoji. Naopak však GVC představují především pro méně rozvinuté státy riziko ve formě špatných pracovních podmínek, náchylnosti na změny či nízkou domácí přidanou hodnotu. Ať však státy chtějí nebo ne, globální hodnotové řetězce jsou neodmyslitelnou součástí dnešní globální ekonomiky a odříznout se od nich nelze. Klíčové tak je zavádění účelných opatření, kterými jejich dopad můžeme ovlivnit.

K zamyšlení

Na tyto otázky nemusíte odpovídat, je však vhodné zamyslet se nad nimi a odpovědět si na ně z pozice zástupce svého státu.

- Zapojuje se Vámi zastupovaný stát do hodnotových řetězců?
- V jaké pozici se nachází Vámi zastupovaný stát v globálních řetězcích? Je to spíše „výrobní“ či „mozek“?
- Jaký poměr Vašeho celkového exportu tvoří domácí přidaná hodnota?
- Je pro Vámi zastupovaný stát výhodnější měření v hrubé či v přidané hodnotě?
- Je výroba nadnárodní společnosti přínosná pro zemi, ve které probíhá?
- Je nerovnoměrné rozdělení přidané hodnoty různých činností a různých zemí spravedlivé?

Doporučené zdroje

Propojené ekonomiky - OECD

Materiál OECD shrnující problematiku GVC. Tento dokument je velmi dlouhý, všem však doporučuji alespoň přečíst shrnutí a prohlédnout si grafy, které Vám řeknou leckdy mnohem více.

http://www.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/interconnected-economies_9789264189560-en

Globální hodnotové řetězce v měnícím se světě - WTO

Sborník předních světových ekonomů vydaný WTO. Všem se hodí vybrané kapitoly o důsledcích GVC na politiku. Důkladné prostudování doporučuji zájemcům o hlubší pochopení měření obchodu s přidanou hodnotou a ekonomických důsledků GVC.

https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/aid4tradeglobalvalue13_e.pdf

WorldInvestment Report – UNCTAD

Především doporučuji třetí kapitolu věnující se přímo GVC a jejich dopadu. Tento zdroj přináší pohled OSN, představuje dokument, který by reální delegáti ECOFIN dostali do rukou před jednáním.

http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2013_en.pdf

Seznam zdrojů

CentralIntelligenceAgency. TheWorldFactbook: GDP composition, by sectoroforigin [online]. 2014 [cit. 2015-08-05]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2012.html>

ELMS, Deborah Kay; LOW, Patrick. *Globalvaluechains in a changingworld* [online]. Geneva: TemasekFoundation Centre forTrade, 2013, xxiii, 409 s. [cit. 2015-07-15]. ISBN 978-92-870-3882-1. Dostupné z: https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/aid4tradeglobalvalue13_e.pdf

GROSSMAN, Gene M; ROSSI-HANSBERG, Esteban. TradingTasks: A SimpleTheoryofOffshoring. *AmericanEconomicReview*. 2008. DOI: 10.1257/aer.98.5.1978. ISSN 0002-8282. Dostupné z: <http://pubs.aeaweb.org/doi/abs/10.1257/aer.98.5.1978>

KRAEMER, Kenneth L., Greg LINDEN a Jason DEDRICK. UNIVERSITY OF CALIFORNIA, IRVINE, UNIVERSITY OF CALIFORNIA, BERKELEY AND SYRACUSE UNIVERSITY. *CapturingValue in GlobalNetworks: Apple'siPad and iPhone* [online]. 2011, : 11 s [cit. 2015-07-15]. [cit. 2015-07-15]. Dostupné z: http://pcic.merage.uci.edu/papers/2011/value_ipad_iphone.pdf

MIT Center for Transportation and Logistics, *Global SCALE Network (2009)*, Supply Chain Survey, 2009

OECD. *InterconnectedEconomiesBenefitingfromGlobalValueChains (Preliminaryversion)* [online]. Paris: OECD Publishing, 2013. 269 s. [cit. 2015-07-15]. ISBN 9789264189560. Dostupné z: http://www.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/interconnected-economies_9789264189560-en, s. 18

OECD, WTO, WORLD BANK. *GlobalValueChains: Challenges, Opportunities and ImplicationsforPolicy* [online]. 2014 [cit. 2015-08-05]. Dostupné z: http://www.oecd.org/tad/gvc_report_g20_july_2014.pdf

PASCAL, Lamy. Betterstatisticstodaywillcontribute to betterpoliciestomorrow. *WTO* [online]. 2013 [cit. 2015-07-14]. Dostupné z: https://www.wto.org/english/news_e/sppl_e/sppl261_e.htm

PORTER, Michael E. *Competitiveadvantage: creating and sustaining superior performance: with a newintroduction*. 1st Free Pressed. New York: Free Press, 1998, xxiv, 557 p. ISBN 0684841460., s. 36

ROJÍČEK, Marek. *Globalizace produkce a obchodu a její makroekonomické implikace*. Brno, 2010. ISSN 1801-4496. Dostupné z:

<https://is.muni.cz/do/econ/soubory/oddeleni/centrum/papers/18Rojicek.pdf>

UNCTAD. *Globalvaluechains: investment and tradefordevelopment*[online]. New York, NY [etc.]: United Nations, 2013. [cit. 2015-07-15]. ISBN 9789211128680. Dostupné z:

http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2013_en.pdf

WTO. *Bali Package and November 2014 decisions* [online]. 2013 [cit. 2015-07-14]. Dostupné z: https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/mc9_e/balipackage_e.htm

Top partneři

Generální partner
Pražského studentského summitu

Hlavní partner
Modelu OSN

Hlavní partner Modelu NATO

Ministerstvo zahraničních věcí
České republiky

Univerzitní partner

Hlavní partner Modelu EU

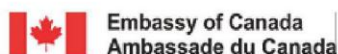
Partner jednání

Partner zahájení

Partneři Modelů

Mediální partneři

Hlavní mediální partner

Hlavní mediální partner

Mediální partner

Partner Chronicle

Za podpory

**Asociace
pro mezinárodní
otázky**
Association
for International
Affairs

Pražský studentský summit
projekt Asociace pro mezinárodní otázky